مەدىنىدە نازىل بولغان | سۈرە مۇجادەلە | 22 ئايەت

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدۡ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوۡلَ ٱلَّتِي تُجَٰدِلُكَ فِي زَوۡجِهَا وَتَشۡتَكِيٓ إِلَى ٱللَّهِ وَٱللَّهُ يَسۡمَعُ تَحَاوُرَكُمَآۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٌ ۝١

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن.

اللە ھەققەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە اللە غا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، اللە ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، اللە ھەققەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر ﴿1﴾.

بۇ ئايەتنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بارلىق ئاۋازلارنى ناھايىتى ياخشى ئاڭلىغۇچى بولغان اللە غا ھەمدۇسانالار بولسۇنكى، مۇنازىرىلەشكۈچى ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا سۆزلەۋاتتى، مەن بولسام ئۆينىڭ بىر تەرىپىدە تۇرۇپمۇ ئۇ ئايالنىڭ نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىمىغان ئىدىم. ئاندىن غالىب ۋە بۈيۈك اللە ﴿**اللە ھەققەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە اللە غا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، اللە ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، اللە ھەققەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر، كۆرگۈچىدۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى. بۇنى ئىمام بۇخارى، نەسەئى، ئىبنى ماجە، ئىبنى ئەبۇھاتەم ۋە ئىبنى جەرىر قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى ئەبۇھاتەم يەنە بىر رىۋايەتتە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەر نەرسىنى ناھايىتى ياخشى ئاڭلىغۇچى اللە بۈيۈكتۇركى، مەن ھەققەتەن سۆئلەبەنىڭ قىزى خەۋلەنىڭ قىلىۋاتقان سۆزلىرىدىن بەزىلىرىنى ئاڭلاپ، بەزىلىرىنى ئاڭلىيالماي تۇراتتىم، ئۇ ئېرى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شىكايەت قىلىپ مۇنداق دەۋاتاتتى: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى؟ ئېرىم مال - مۈلكۈمنى يېدى. ياشلىق باھارىمنى تۈگەتتى. مەن ئۇنىڭغا نۇرغۇن پەرزەنتلەرنى تۇغۇپ بەردىم. مانا ئەمدى مەن ياشىنىپ قالغاندا ۋە تۇغۇتتىن توختىغان چېغىمدا ئۇ مېنى زىھار؟ قىلدى. ئى اللە! مەن بۇ ھەقتە ساڭا شىكايەت قىلىمەن. ئۇ بۇ سۆزلەرنى قىلىپ ئانچە ئۇزاق ئۆتمەيلا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام ﴿**اللە ھەققەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە اللە غا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، اللە ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، اللە ھەققەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر كۆرگۈچىدۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى ئېلىپ چۈشتى. ئۇنىڭ ئېرى ئەۋس ئىبنى سامىت دېگەن كىشى ئىدى.

* * * * * * *

www.munber.org

ٱلَّذِينَ يُظَـٰهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَـٰتِهِمْ ۖ إِنْ أُمَّهَـٰتُهُمْ إِلَّا ٱلَّـٰٓـِٔى وَلَدْنَهُمْ ۚ
وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَزُورًا ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾ وَٱلَّذِينَ يُظَـٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ
ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا۟ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۚ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِۦ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّا ۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ
سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۗ وَلِلْكَـٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾

سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ (يەنى ئاياللىرىنى ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇچىلىرىغا ئوخشاش دېگۈچىلەرنىڭ) ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر، پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر، ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ، الله ، شەك ـ شۈبھىسىزكى، (تەۋبە قىلغۇچىنى) ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر[2]. ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىگە (يەنى زىھار قىلغانلىقىغا) پۇشايمان قىلغانلار (ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم. بۇنىڭ بىلەن سىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنىدۇ، الله سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر[3]. (ئازاد قىلىشقا) قۇلى يوق ئادەم، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇشى لازىم، (قېرىلىق ياكى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن روزا تۇتۇشقا) قادىر بولالمىغان ئادەم (60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تاماق بېرىشى لازىم)، بۇ (ئەھكام) الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (ئەمر قىلغان ئىشلارغا) تەستىق قىلىشىڭلار ئۈچۈن (بايان قىلىندى). بۇلار الله نىڭ قانۇنىدۇر، (بۇ قانۇننى) ئىنكار قىلغۇچىلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ[4].

زىھار ۋە ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان كەففارەت توغرىسىدا

ئىمام ئەھمەد، خەۋلە بىنتى سەئلەبەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، الله سۈرە مۇجادىلەنىڭ باش تەرىپىنى مەن بىلەن ئېرىم ئەۋس ئىبنى سامىت ئىككىمىزنىڭ ھەققىدە نازىل قىلدى. مەن ئەۋسنىڭ نىكاھىدا ئىدىم. ئۇ ياشىنىپ قالغان بولۇپ مىجەز ـ خۇلقىمۇ ئوساللىشىپ كەتكەن ئىدى. بىر كۈنى ئۇ مېنىڭ يېنىمغا كىردى. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئازراق گەپ تالىشىپ قالدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاچچىغلىنىپ: سېنىڭ ئۇچاڭ ماڭا نىسبەتەن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش، دېدى. ئاندىن ئۇ يېنىمدىن چىقىپ كەتتى. ئۇ دوستلىرىنىڭ سورۇنلىرىدا ئولتۇرۇپ بىرەر سائەتنى ئۆتكۈزگەندىن كېيىن يېنىمغا قايتىپ كىردى ۋە مەن بىلەن بىر تۆشەكتە بولماقچى بولدى. مەن ئۇنىڭغا: ياق، خەۋلەنىڭ جېنى ئىلكىدە بولغان زات الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىمەنكى، سەن ئېيتقان سۆز توغرۇلۇق الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىزنىڭ ئارىمىزدا ھۆكۈم چىقارمىغىچە سەن ماڭا يېقىنلاشمايسەن، دېدىم. ئۇ ماڭا ئېتىلىپ كېلىپ مېنى بېسىۋالدى. مەن خوتۇن كىشى ياشىنىپ قالغان ئاجىز ئادەمنى يېڭىۋالىدىغان ھېلىسىنى ئىشلىتىپ ئۇنى يېڭىۋالدىم ـ دە، ئۈستۈمدىن چۆشۈرۈۋەتتىم. ئاندىن قىزلىرىمدىن بىرىنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۇنىڭدىن كىيىم ئارىيەت ئېلىپ كىيدىم. ئاندىن چىقىپ ئۇدۇل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭ ئالدىدا ئولتۇردۇم ـ دە، ئېرىم بىلەن ئارىمىزدا بولغان

www.munber.org

ئەھۋاللارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم. مەن ئۇنىڭغا ئېرىمنىڭ مىجەزىنىڭ ئوساللىشىپ كەتكەنلىكىدىن يولۇققان يامان ئىشلار ھەققىدە شىكايەت قىلىشقا باشلىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى خەۋلە! ئېرىڭىز ياشىنىپ قالغان ئادەم، ئۇنىڭ ھەققىدە الله دىن قورقۇڭ» دېدى.

الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن تېخى تۇرغان يېرىمدىن مىدىرلىماستىنلا مېنىڭ ھەققىمدە ئايەت نازىل بولۇپ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى قۇرئان نازىل بولغاندا ئورىۋالىدىغان ۋەھىمە ئورىۋالدى. بىر ئازدىن كېيىن ئۇنىڭدىن ۋەھىمە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئاندىن ئۇ: «ئى خەۋلە! سىز ۋە ئېرىڭىز ھەققىدە الله تائالا ھەقىقەتەن ئايەت نازىل قىلدى» دېدى ۋە ماڭا: **﴿الله ھەقىقەتەن ئېرى توغرىسىدا سەن بىلەن مۇنازىرىلەشكەن ۋە الله غا شىكايەت قىلغان ئايالنىڭ سۆزىنى ئاڭلىدى، الله ئىككىڭلارنىڭ سۆزۈڭلارنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ، الله ھەقىقەتەن ئاڭلىغۇچىدۇر كۆرگۈچىدۇر. سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ (يەنى ئاياللىرىنى ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇچىلىرىغا ئوخشاش دېگۈچىلەرنىڭ) ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر، پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر، ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ، الله ، شەك ـ شۈبھىسىزكى، (تەۋبە قىلغۇچىنى) ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىگە (يەنى زىھار قىلغانلىقىغا) پۇشايمان قىلغانلار (ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم. بۇنىڭ بىلەن سىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنىدۇ، الله سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر. (ئازاد قىلىشقا) قۇلى يوق ئادەم، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇشى لازىم، (قېرىلىق ياكى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن روزا تۇتۇشقا) قادىر بولالمىغان ئادەم (60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تاماق بېرىشى لازىم)، بۇ (ئەھكام) الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (ئەمىر قىلغان ئىشلارغا) تەستىق قىلىشىڭلار ئۈچۈن (بايان قىلىندى). بۇلار الله نىڭ قانۇنىدۇر، (بۇ قانۇننى) ئىنكار قىلغۇچىلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾** دېگەن ئايەتلەرنى ئوقۇپ بەردى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئېرىڭىزنى بۇيرۇڭ، ئۇ گۇناھىنىڭ كەففارىتى ئۈچۈن بىر قۇل ئازاد قىلسۇن» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭ قۇل ئازاد قىلالىغۇدەك پۇلى يوق، دېدىم. ئۇ: ئۇنداقتا ئېرىڭىز ئۇدا ئىككى ئاي ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتسۇن» دېدى. مەن الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى ئۇ ھەقىقەتەن ياشىنىپ قالغان ئادەم. ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتۇشقا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، دېدىم. ئۇ «ئۇنداقتا ئۇ 60 مىسكىنگە بىر ۋەسەق خورما تارقىتىپ بەرسۇن» دېدى. مەن: الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى، ئۇنىڭدا ئۇنچىلىك خورما يوق، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىز ئۇنىڭغا بىر ئەرق خورما بىلەن ياردەم قىلىمىز» دېدى. مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەنمۇ ئۇنىڭغا بىر ئەرەق خورما ياردەم قىلاي، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەقىقەتەن توغرا ۋە ياخشى ئىش قىلدىڭىز، بېرىپ ئېرىڭىز ئۈچۈن ياردەم قىلماقچى بولغان خورمىنى سەدىقە قىلىڭ، ئاندىن ئېرىڭىزنى ياخشى ئىش قىلىشقا تەۋسىيە قىلىڭ» دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگىنىدەك قىلدىم. مانا بۇ قىسسە بۇ سۈرىنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ھەققىدىكى ئىشەنچلىك ۋەقەلىكتۇر.

﴿سىلەردىن ئاياللىرىنى زىھار قىلغانلارنىڭ (يەنى ئاياللىرىنى ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇچىلىرىغا ئوخشاش دېگۈچىلەرنىڭ) ئاياللىرى ئۇلارنىڭ ئانىلىرى ئەمەستۇر﴾ جاھىلىيەت دەۋرىدە ئەرەبلەردىن بىرى ئايالىنى زىھار قىلماقچى بولسا ئۇنىڭغا سىزنىڭ ئۇچىڭىز ماڭا ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش دەيتتى، زىھار جاھىلىيەت دەۋرىدە تالاق ھېسابلىناتتى. الله تائالا بۇ ئۈممەتكە زىھارنىڭ تالاق بولۇشىنى ئەمما

www.munber.org

تالاقتا ھۆكۈم قىلىنغاندەك ھۆكۈمگە ئىگە قىلمىدى ھەم زىھار قىلىپ قالغاندا ئۇنىڭغا كەففارەت بېرىشنى بەلگىلىدى.

﴿**پەقەت ئۇلارنى تۇغقان ئاياللارلا ئۇلارنىڭ ئانىلىرىدۇر**﴾ يەنى ئەر كىشىنىڭ سىزنىڭ ئۇچىڭىز ماڭا نىسبەتەن ئانامنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشاش، دېگەن سۆزى بىلەن خوتۇن كىشى ئۇنىڭ ئانىسى بولۇپ قالمايدۇ. پەقەت ئۇنىڭ ئانىسى ئۇنى تۇغقان ئايالدىنلا ئىبارەتتۇر. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ ﴿**ھالبۇكى، ئۇلار (يەنى زىھار قىلغۇچىلار) ئەلۋەتتە يامان سۆزنى، يالغان سۆزنى قىلىدۇ**﴾ يەنى قەبىھ، باتىل سۆزنى قىلىدۇ. ﴿**اللە ، شەك ـ شۈبھىسىزكى، (تەۋبە قىلغۇچىنى) ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر**﴾ يەنى اللە جاھىلىيەتتىكى قىلمىشلىرىڭلاردىن تەۋبە قىلغۇچىنى، شۇنداقلا ئېھتىياتسىزلىقتىن ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن سۆزلەردىن تەۋبە قىلغۇچىنى ئەپۇ قىلغۇچىدۇر، مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ئەگەر سۆز قىلغۇچى ھەقىقەتەن زىھارنى مەقسەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ئايالى ئۇنىڭغا ئەلۋەتتە ھارام بولىدۇ. چۈنكى توغرا سۆزگە ئاساسلانغاندا، ئايالىنىڭ ئۇچىسىنى ئانىسىنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشىتىش بىلەن ھەدە ـ سىڭلىسىنىڭ، ھاما ئاچىسىنىڭ ۋە شۇنىڭغا ئوخشىغان نىكاھىغا ئېلىش ھارام بولغان باشقا ئاياللارنىڭ ئۇچىسىغا ئوخشىتىشىنىڭ ئارىلىقىدا ھېچ پەرق يوق. بۇ، ھۆكۈم ھەممىسىگە ئورتاق بولىدۇ.

﴿**ئاياللىرىنى زىھار قىلىپ، ئاندىن قىلغان سۆزىگە (يەنى زىھار قىلغانلىقىغا) پۇشايمان قىلغانلار**﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىمام شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: ئەر ئايالىنى زىھار قىلغاندىن كېيىن قىلغان ئىشىغا پۇشايمان قىلسا مەلۇم زامانغىچە ئايالىنى ئۆيدە تۇتۇپ تۇرىدۇ. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئايالىنى تالاق قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولغان تۇرۇقلۇقمۇ ئۇنى تالاق قىلمايدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل مۇنداق دەيدۇ: ئەر ئايالىنى زىھار قىلغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەكچى بولۇپ قالسا، ئۇ بەلگىلەنگەن كەففارەتنى بېرىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئايالى بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشى ھالال بولمايدۇ.

ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: ئەر ئايالىنى زىھار قىلىپ بولغاندىن كېيىن يەنە ئۇنى تۇتۇپ تۇرىدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەكچى بولىدۇ.

سەئىد ئىبنى جۇبەير مۇنداق دەيدۇ: ئەرلەر ئاياللىرىنى زىھار قىلىش ئارقىلىق ئۆزلىرىگە ئاياللىرى بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزۈشنى ھارام قىلغاندىن كېيىن يەنىلا ئۇلار بىلەن بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزمەكچى بولىدۇ. ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: ئەر ئايالىنى زىھار قىلسا، كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئايالىنىڭ ئۇياتلىق يېرىدىن باشقا ئەزالىرىدىن بەھرىمەن بولۇشنى گۇناھ دەپ قارىمايتتى.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە، ئىبنى ئابباسنىڭ ﴿**(ئەر ـ ئايال ئىككىسى) يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى**﴾ دېگەن ئايەتنى: ئۇ ئىككىسى يېڭىدىن نىكاھلىنىشتىن ئىلگىرى، دەپ تەپسىر قىلغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئەتا زۆھرى ، قەتادە ۋە مۇقاتىل ئىبنى ھەييان قاتارلىقلارمۇ شۇنداق، دەپ تەپسىر قىلغان. زۆھرى مۇنداق دەيدۇ: كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئەرنىڭ ئايالىنى سۆيۈشىگە ۋە ئۇنىڭ بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشىغا بولمايدۇ.

ئىمام ئەبۇداۋۇد، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئايالىمنى زىھار قىلدىم، ئاندىن كەففارەت بېرىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ بىلەن مۇناسىۋەت ئۆتكۈزدۈم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە ساڭا رەھىم قىلسۇن! شۇنداق قىلىشىڭغا نېمە سەۋەب بولدى؟» دېدى. ئۇ ئادەم: مەن ئاي يورۇقىدا ئايالىمنىڭ پۇتىغا سالغان ھالقىنى كۆرۈپ قېلىپ ئۆزەمنى تۇتالمىدىم، دېدى

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «غالىب ۋە بۈيۈك اللہ سېنى بۇيرۇغان ئىشنى قىلمىغىچە ئايالىڭغا يېقىن كەلمىگىن» دېدى.

﴿بىر قۇلنى ئازاد قىلىشى لازىم﴾ يەنى ئەر ـ ئايال ئىككىسى يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى بىر قۇلنى تولۇق ئازاد قىلىشى لازىم. بۇ ئايەتتە ئازاد قىلىنىدىغان قۇلنىڭ ئىمان ئېيتقان قۇل بولۇشى شەرت قىلىنماستىن، مۇتلەق قۇل ئازاد قىلىش دەپ كۆرسىتىلىدۇ. ئادەم ئۆلتۈرۈپ قويغاننىڭ كەففارىتى بايان قىلىنغان ئايەتتە بولسا، ئازاد قىلىنىدىغان قۇل مۆمىن بولۇش كېرەك دەپ ئىمان ئېيتقان قۇل بولۇشى شەرت قىلىنغان.

﴿بۇنىڭ بىلەن سىلەرگە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىنىدۇ﴾ يەنى بۇنىڭ بىلەن سىلەر شۇنداق ئىشنى قىلىشتىن چەكلىنىسىلەر ﴿اللہ سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾ يەنى اللہ سىلەرگە نېمىنىڭ پايدىلىق ئىكەنلىكىدىن خەۋەرداردۇر. ئەھۋالىڭلارنى تولۇق بىلىپ تۇرغۇچىدۇر.

﴿(ئازاد قىلىشقا) قۇلى يوق ئادەم، ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلىشتىن ئىلگىرى، ئۇدا ئىككى ئاي روزا تۇتۇشى لازىم، (قېرىلىق ياكى كېسەللىك سەۋەبى بىلەن روزا تۇتۇشقا) قادىر بولالمىغان ئادەم (60 مىسكىنگە بىر ۋاخ تاماق بېرىشى لازىم)﴾ يۇقىرىدا بۇ ئىشنى تەرتىپ بويىچە قىلىشقا بۇيرۇغان ھەدىسلەر بايان قىلىندى، شۇنداقلا بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلغان، رامىزاندا ئايالى بىلەن يېقىنچىلىق قىلغان ئادەمنىڭ قىسسىسىدىمۇ بايان قىلىنغان.

﴿بۇ (ئەھكام) اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى (ئەمر قىلغان ئىشلارغا) تەستىق قىلىشىڭلار ئۈچۈن (بايان قىلىندى)﴾ يەنى بۇنى ئىمان ئېيتىشىڭلار ئۈچۈن يولغا قويدۇق ﴿بۇلار اللہ نىڭ قانۇنىدۇر﴾ يەنى اللہ چەكلىگەن ئىشلاردۇر، ئۇنىڭغا تاجاۋۇز قىلماڭلار.

﴿(بۇ قانۇننى) ئىنكار قىلغۇچىلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ يەنى بۇ شەرىئەتنىڭ ھۆكۈملىرىگە ئىمان ئېيتمىغان ۋە ئۇنى ئىجرا قىلمىغان كىشىلەر ئۆزلىرىنى ئازابتىن قۇتۇلدۇق دەپ ئېتىقاد قىلمىسۇن. ئىش ھەرگىز ئۇلار ئويلىغاندەك ئەمەس بەلكى ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ كُبِتُواْ كَمَا كُبِتَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۚ وَقَدۡ أَنزَلۡنَآ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٖۚ
وَلِلۡكَٰفِرِينَ عَذَابٞ مُّهِينٞ ﴿٥﴾ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ
عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴿٦﴾ أَلَمۡ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ مَا يَكُونُ مِن
نَّجۡوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمۡ وَلَا خَمۡسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمۡ وَلَآ أَدۡنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكۡثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمۡ
أَيۡنَ مَا كَانُواْۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُواْ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾

شۈبھىسىزكى، اللہ بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلار ئۇلاردىن بۇرۇنقىلار ھالاك قىلىنغاندەك ھالاك قىلىنىدۇ، بىز ھەقىقەتەن (ھالال، ھارام، پەرز ۋە ئەھكاملارنى ئىچىگە ئالغان) روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق، كاپىرلار خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ[5]. ئۇ كۈندە اللہ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ، ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغدا قىلغان) قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ، اللہ ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى (نامە ـ ئەمالىغا) خاتىرىلەپ قويغان، ئۇلار بولسا ئۇنتۇپ قالغان، اللہ ھەممە

www.munber.org

نەرسىنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر[6]. الله نىڭ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟ ئۈچ ئادەم پىچىرلىشىدىكەن، الله ئۇلارنىڭ تۆتىنچىسىدۇر، بەش ئادەم پىچىرلىشىدىكەن، الله ئۇلارنىڭ ئالتىنچىسىدۇر، مەيلى ئۇنىڭدىن ئاز ياكى كۆپ ئادەم پىچىرلاشسۇن، ئۇلار قەيەردە بولمىسۇن، الله هامان ئۇلار بىلەن بىللىدۇر، ئاندىن قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى الله ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر[7].

دىن دۈشمەنلىرىنىڭ ئاقىۋىتىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلار ۋە الله نىڭ دىنىغا قارشى ھەددىدىن ئاشقانلار ھەققىدە خەۋەر بېرىدۇ. ئۇلار ﴿**ئۇلاردىن بۇرۇنقىلار ھالاك قىلىنغاندەك ھالاك قىلىنىدۇ**﴾ يەنى ئۇلاردىن ئىلگىرى ئۆتكەنلەر ئىچىدىكى قىلمىشلىرى ئۇلارغا ئوخشاپ كەتكەنلەر ئاھانەتكە، لەنەتكە ۋە رەسۋالىققا ئۇچرىغاندەك ئۇلارمۇ ئاھانەتكە، لەنەتكە ۋە رەسۋالىققا دۇچار بولۇپ، ھالاك بولىدۇ ﴿**بىز ھەقىقەتەن (ھالال، ھارام، پەرز ۋە ئەھكاملارنى ئىچىگە ئالغان) روشەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدۇق**﴾ بۇ ئايەتلەرگە پەقەت كاپىر، گۇناھكار ۋە ھەقنى قوبۇل قىلىشتىن چوڭچىلىق قىلغانلارلا قارشى چىقىدۇ ۋە ئۇنىڭغا بويۇنتاۋلىق قىلىدۇ. ﴿**كاپىرلار خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار الله بەلگىلەپ بەرگەن دىنىغا ئەگىشىشتىن، الله غا بويسۇنۇشتىن ۋە ئۇنىڭ ئالدىدا باش ئېگىشتىن باش تارتقانلىقى ئۈچۈن مۇشۇنداق ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

﴿**ئۇ كۈندە الله ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ**﴾ يەنى قىيامەت كۈنى الله ئىلگىرى ئۆتكەنلەر ۋە كېيىن ئۆتكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرۈپ بىر مەيدانغا توپلايدۇ. ﴿**ئۇلارنىڭ (دۇنيادىكى چاغدا قىلغان) قىلمىشلىرىنى ئېيتىپ بېرىدۇ**﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ياخشى - يامان قىلمىشلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئېيتىپ بېرىدۇ ﴿**الله ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى (نامە - ئەمالىغا) خاتىرىلەپ قويغان، ئۇلار بولسا ئۇنتۇپ قالغان**﴾ يەنى الله ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى پۇختا ساقلاپ قويغان. ئۇلار بولسا ھەممىنى ئۇنتۇپ كەتكەن ﴿**الله ھەممە نەرسىنى كۈزىتىپ تۇرغۇچىدۇر**﴾ يەنى الله دىن ھېچنەرسە يوشۇرۇن ۋە مەخپىي قالمايدۇ. الله ھېچ نەرسىنى ئۇنتۇپ قالمايدۇ.

الله نىڭ بىلىشىنىڭ ھەممە مەخلۇقلارنى ئوراپ تۇرىدىغانلىقى توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە ئۆزىنىڭ پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەردار ئىكەنلىكىنى، سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدىغانلىقىنى، نەدە ۋە قەيەردە بولمىسۇن، ئورنىنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى خەۋەر قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿**الله نىڭ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بىلمەمسەن؟ ئۈچ ئادەم**﴾ يوشۇرۇن سىرلىرى ھەققىدە ﴿**پىچىرلىشىدىكەن، الله ئۇلارنىڭ تۆتىنچىسىدۇر، بەش ئادەم پىچىرلىشىدىكەن، الله ئۇلارنىڭ ئالتىنچىسىدۇر، مەيلى ئۇنىڭدىن ئاز ياكى كۆپ ئادەم پىچىرلاشسۇن، ئۇلار قەيەردە بولمىسۇن، الله ھامان ئۇلار بىلەن بىللىدۇر**﴾ يەنى الله ئۇلارنىڭ ھەممە ئەھۋالىدىن خەۋەرداردۇر، ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى، يوشۇرۇن سىرلىرىنى ۋە پىچىرلاشلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ. الله ئۇلارنىڭ ھەممە ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرىدىغان ۋە سۆزلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدىغان تۇرۇقلۇق الله نىڭ پەرىشتىلىرىمۇ ئۇلارنىڭ پىچىرلاشلىرىنى خاتىرىلەپ تۇرىدۇ. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿الله نىڭ ئۇلارنىڭ ئىچكى سىرلىرىنى، (ئۆز ئارا قىلىشقان)

www.munber.org

يوشۇرۇن سۆزلىرىنى بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى، پۈتۈن غەيبلەرنى چوڭقۇر بىلىدىغانلىقىنى ئۇلار ئۇقمامدۇ؟﴾[1].

﴿ئۇلار گۇمان قىلامدۇكى، بىز ئۇلارنىڭ سىرلىرىنى ۋە پىچىرلاشقانلىقلىرىنى ئاڭلىمايمىز، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس (ئۇنى ئاڭلاپ تۇرىمىز)، بىزنىڭ ئەلچىلىرىمىز (يەنى پەرىشتىلىرىمىز) ئۇلارنىڭ ئالدىدا (ئۇلارنىڭ ئەمەللىرىنى) يېزىپ تۇرىدۇ﴾[2].

شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللّٰه ھەممە نەرسىنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بىلىپ تۇرىدۇ، شۇنداقلا ھەممە نەرسىنىڭ سۆز ۋە ئاۋازلىرىنى ئاڭلاپ تۇرىدۇ ۋە ھەممە نەرسىنى كۆرۈپ تۇرىدۇ. پاك ۋە يۈكسەك اللّٰه پۈتۈن مەخلۇقاتلارنىڭ ئەھۋالىدىن تولۇق خەۋەرداردۇر. اللّٰه غا ئۇلارنىڭ ئىشلىرىدىن ھېچ نەرسە يوشۇرۇن قالمايدۇ. اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئاندىن قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىنى اللّٰه ئۇلارغا ئېيتىپ بېرىدۇ، اللّٰه ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلگۈچىدۇر﴾** ئىمام ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: اللّٰه تائالا بۇ ئايەتنى ئۇنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن باشلاپ، ئاخىرلاشتۇرۇشىنمۇ ئۇزىنىڭ ھەممە نەرسىنى تولۇق بىلىپ تۇرىدىغانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن ئاخىرلاشتۇردى.

* * * * * * *

أَلَمۡ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُواْ عَنِ ٱلنَّجۡوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُواْ عَنۡهُ وَيَتَنَٰجَوۡنَ بِٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ
وَمَعۡصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوۡكَ بِمَا لَمۡ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ لَوۡلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ
بِمَا نَقُولُۚ حَسۡبُهُمۡ جَهَنَّمُ يَصۡلَوۡنَهَاۖ فَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا تَنَٰجَيۡتُمۡ فَلَا
تَتَنَٰجَوۡاْ بِٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِ وَمَعۡصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوۡاْ بِٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ ٱلَّذِيٓ إِلَيۡهِ
تُحۡشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجۡوَىٰ مِنَ ٱلشَّيۡطَٰنِ لِيَحۡزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَلَيۡسَ بِضَآرِّهِمۡ شَيۡـًٔا إِلَّا بِإِذۡنِ
ٱللَّهِۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ ﴿١٠﴾

پىچىرلىشىشتىن مەنئى قىلىنغان، ئاندىن مەنئى قىلىنغان نەرسىگە قايتقان كىشىلەرنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇلار گۇناھ بىلەن، زۇلۇم بىلەن ۋە پەيغەمبەرگە قارشى تۇرۇش بىلەن پىچىرلىشىدۇ، ئۇلار سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، اللّٰه ساڭا سالام قىلىشتا قوللانمىغان سۆزلەر بىلەن سالام قىلىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىچىدە: «اللّٰه نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ!» دەيدۇ، دوزاخ ئۇلارغا كۇپايىدۇر، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!﴿8﴾. ئى مۆمىنلەر! سىلەر پىچىرلاشساڭلار گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار، ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىق توغرىسىدا پىچىرلىشىڭلار، سىلەر اللّٰه دىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىسىلەر﴿9﴾. گۇناھ توغرىسىدا پىچىرلىشىش مۆمىنلەرنى قايغۇغا سېلىش ئۈچۈن شەيتان تەرىپىدىن بولغاندۇر، (بۇنداق پىچىرلىشىش)

---

[1] سۈرە تەۋبە 78 ـ ئايەت
[2] سۈرە زۇخرۇف 80 ـ ئايەت.

www.munber.org

اللە نىڭ ئىرادىسى بولمىسىلا مۆمىنلەرگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، مۆمىنلەر اللە غا تەۋەككۇل قىلسۇن﴿10﴾.

يەھۇدىيلارنىڭ پەسكەشلىكىنى بايان قىلىش توغرىسىدا

ئىبنى ئەبۇنەجىھ مۇجاھىدنىڭ ﴿**پىچىرلىشىشتىن مەنئى قىلىنغان، ئاندىن مەنئى قىلىنغان نەرسىگە قايتقان كىشىلەرنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ دېگەن ئايەت ھەققىدە: ئۇلار يەھۇدىيلاردۇر. دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. مۇقاتىل ئىبنى ھەييانمۇ شۇنداق دەپ كۆرسىتىدۇ ۋە تۆۋەندىكىلەرنى قوشۇپ بايان قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن يەھۇدىيلارنىڭ ئارىسىدا سۈلھى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن بىرەر ئادەم ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتسە، ئۇلار ئولتۇرۇپ ئۆزئارا پىچىرلاشقىلى تۇراتتى شۇنىڭ بىلەن ھېلقى مۆمىن ئۇلار مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن ياكى مەن يامان كۆرىدىغان بىرەر نەرسە ئۈچۈن مەسلىھەتلىشىپ پىچىرلىشىۋاتقان ئوخشايدۇ دەپ گۇمان قىلىپ قالاتتى. مۆمىن مۇشۇنداق ئەھۋالنى كۆرسە ئۇلاردىن قورقۇپ، ئۇلارنىڭ يېنىدىن ئۆتىدىغان يولدىن ماڭمايتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى مۇشۇنداق پىچىرلىشىشتىن توستى. لېكىن ئۇلار بۇنىڭدىن يانماي پىچىرلىشىدىغان ئادىتىنى داۋام قىلىۋەردى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ﴿**پىچىرلىشىشتىن مەنئى قىلىنغان، ئاندىن مەنئى قىلىنغان نەرسىگە قايتقان كىشىلەرنى كۆرمىدىڭمۇ؟**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

﴿**ئۇلار گۇناھ بىلەن، زۇلۇم بىلەن ۋە پەيغەمبەرگە قارشى تۇرۇش بىلەن پىچىرلىشىدۇ**﴾ يەنى ئۇلار ئۆزئارا ئۆزلىرىگە خاس بولغان ﴿**گۇناھ بىلەن**﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاسىيلىق قىلىش ئۇنىڭغا قارشى چىقىش. بۇ قىلمىشلىرىدا چىڭ تۇرۇش ۋە بىر ـ بىرلىرىگە شۇنداق تەۋسىيە قىلىش قاتارلىق باشقىلارغا ئالاقىدار ﴿**زۇلۇم بىلەن**﴾ پىچىرلىشىدۇ.

﴿**ئۇلار سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، اللە ساڭا سالام قىلىشتا قوللانمىغان سۆزلەر بىلەن سالام قىلىدۇ**﴾ ئىبنى ئەبۇھاتەم ئائىشەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كىرىپ ئى ئەبۇلقاسىم[1]! ساڭا سام[2]، بولسۇن! دېيىشتى. مەن سام سىلەرگە بولسۇن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئائىشە! شەك ـ شۈبھىسىزكى، اللە قەبىھ ۋە يامان سۆزلەرنى ياقتۇرمايدۇ» دېدى. مەن: ئۇلارنىڭ ساڭا سام بولسۇن دەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ئۇلارغا سام ئۆزەڭلارگە بولسۇن دېگەنلىكىمنى ئاڭلىمىدىڭىزمۇ؟» دېدى. شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا ﴿**ئۇلار سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، اللە ساڭا سالام قىلىشتا قوللانمىغان سۆزلەر بىلەن سالام قىلىدۇ**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە ئائىشە يەھۇدىيلارغا: سام، ئەيىب نۇقسان ۋە لەنەت سىلەرگە بولسۇن دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىزنىڭ ئۇلارغا قىلغان بەددۇئالىرىمىز ئىجابەت قىلىنىدۇ، ئۇلارنىڭ بىزگە قىلغان بەددۇئالىرى ئىجابەت قىلىنمايدۇ» دەيدۇ.

ئىمام ئىبنى جەرىر ئەنەس ئىبنى مالىكنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن بىللە ئولتۇراتتى. بىر يەھۇدىي ئۇلارنىڭ قېشىغا كېلىپ سالام قىلدى. ساھابىلارمۇ ئۇنىڭ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ سالام قايتۇردى.

---

[1] ئەبا قاسىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۇنىيەت ئىسمىدۇر.

[2] سام ئۆلۈم دېگەن مەنىدە بولۇپ يەھۇدىيلار سالام قىلغان بولۇۋېلىپ، تەلەپپۇز جەھەتتە سالام دېگەن سۆزگە ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆزلىرىنىڭ تىلىدىكى شۇ سۆزنى ئىشلەتكەن.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا: «ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەمسىلەر؟» دېدى. ساھابىلەر: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇ بىزگە سالام قىلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق، ئۇ سىلەرگە سام بولسۇن، دېدى» دېدى. (يەنى دىنىڭلاردىن ۋاز كېچىڭلار دېمەكچى). پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە: «ئۇنىڭغا جاۋاب قايتۇرۇڭلار» دېدى. ساھابىلار ئۇنىڭغا جاۋاب قايتۇردى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەھۇدىيغا: «سام سىلەرگە بولسۇن دېدىڭمۇ؟» دېدى. يەھۇدىي: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلەرگە: «ئەگەر سىلەرگە ئەھلى كىتابتىن بىرى سالام قىلسا، سىلەرمۇ ئۆزەڭگىمۇ بولسۇن دەڭلار» يەنى دېگەن سۆزۈڭنىڭ ئۆزەڭگە بولسۇن دەڭلار، دېدى.

﴿ئۇلار ئۆز ئىچىدە: «الله نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ!» دەيدۇ﴾ يەنى ئۇلار مۇشۇنداق قەبىھ ئىشلارنى قىلاتتى. سۆزنى ئۆزگەرتىپ، ئۆزلىرىنى سالام قىلغاندەك كۆرسىتىپ، تەلەپپۇزى سالامغا ئوخشاپ كېتىدىغان، ئەمەلىيەتتە بولسا تىللاشتا ئىشلىتىدىغان يامان سۆزلەر بىلەن سالام قىلاتتى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇلار ئۆز ئىچىدە: ئەگەر بۇ ئادەم پەيغەمبەر بولسا، الله بىزنىڭ ئۆز ئىچىمىزدە يامان نىيەتتە ئېيتقان سۆزىمىز ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، بىزنى ئازابلىغان بولاتتى، چۈنكى الله بىز يوشۇرغان نەرسىنى ئوبدان بىلىدۇ. ئەگەر بۇ ئادەم ھەقىقىي پەيغەمبەر بولسا، الله پات يېقىندا بىزگە بولىدىغان ئازابنى تېزلىتىپ دۇنيادىلا بەرگەن بولاتتى - دېيىشىدۇ.

﴿دوزاخ ئۇلارغا كۇپايىدۇر﴾ يەنى ئۇلارغا ئاخىرەتتە جەھەننەم كۇپايىدۇر **﴿ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ. دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!﴾** ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: شەك - شۈبھىسىزكى، يەھۇدىيلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ساڭا سام بولسۇن! دەپ سالام بېرەتتى. ئاندىن ئۆز ئىچىلىرىدە: الله نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ! دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن **﴿ئۇلار سېنىڭ يېنىڭغا كەلگەندە، الله ساڭا سالام قىلىشتا قوللانمىغان سۆزلەر بىلەن سالام قىلىدۇ، ئۇلار ئۆز ئىچىدە: «الله نېمىشقا بۇ سۆزىمىز بىلەن بىزنى جازالىمايدۇ!» دەيدۇ، دوزاخ ئۇلارغا كۇپايىدۇر، ئۇلار دوزاخقا كىرىدۇ، دوزاخ نېمىدېگەن يامان جاي!﴾** دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

پىچىرلىشىشنىڭ ئەدەب - ئەخلاقلىرى توغرىسىدا

الله تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە ئەدەب - ئەخلاقتا كاپىرلار ۋە مۇناپىقلارغا ئوخشاش بولماسلىقنى ئۆگىتىپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئى مۆمىنلەر ! سىلەر پىچىرلاشساڭلار﴾** ئەھلى كىتابنىڭ ئۇچىغا چىققان نادان كاپىرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ گۇمراھلىقىغا ھەمنەپەس بولغان مۇناپىقلار پىچىرلاشقاندەك **﴿گۇناھ، زۇلۇم ۋە پەيغەمبەرنىڭ ئەمرىگە خىلاپلىق قىلىش توغرىسىدا پىچىرلاشماڭلار. ياخشىلىق ۋە تەقۋادارلىق توغرىسىدا پىچىرلىشىڭلار، سىلەر الله دىن قورقۇڭلار، سىلەر ئۇنىڭ دەرگاھىغا يىغىلىسىلەر﴾** ئاندىن الله سىلەرگە بىر - بىرلەپ ساناپ قويغان پۈتۈن قىلمىشلىرىڭلارنى، سۆزلىرىڭلارنى ئېيتىپ بېرىدۇ ۋە شۇنىڭغا قارىتا سىلەرگە مۇكاپات ۋە جازا بېرىدۇ.

﴿گۇناھ توغرىسىدا پىچىرلىشىش مۆمىنلەرنى قايغۇغا سېلىش ئۈچۈن شەيتان تەرىپىدىن بولغاندۇر، (بۇنداق پىچىرلىشىش) الله نىڭ ئىرادىسى بولمىسىلا مۆمىنلەرگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، مۆمىنلەر الله غا تەۋەككۈل قىلسۇن﴾ يەنى پىچىرلىشىشنى ھەقىقەتەن مۆمىننى گۇمانغا سېلىپ قويىدۇ. مۆمىنلەرنى قايغۇغا سېلىش ئۈچۈن شەيتان پىچىرلىشىشنى پىچىرلاشقۇچىلارغا چىرايلىق كۆرسىتىدۇ ۋە زىننەتلەيدۇ. بۇنداق پىچىرلىشىش الله نىڭ ئىرادىسى بولمىسىلا مۆمىنلەرگە ھېچقانداق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. كىمكى مۇشۇنداق پىچىرلىشىشتىن بىرەر نەرسىنى ھېس قىلسا، الله غا سېغىنىپ ئۇنىڭ

www.munber.org

يامانلىقىدىن پاناھ تىلىسۇن ۋە اللە غا تەۋەككۇل قىلسۇن، شۇنداق قىلغاندا اللە نىڭ ئىرادىسى بىلەن ئۇنىڭغا ھېچ نەرسە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. پىچىرلىشىش مۆمىنگە ئەزىيەت يەتكۈزىدىغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارنى ئۇنداق قىلىشتىن توسقان.

بۇ ھەقتە ئىمام ئەھمەد ئابدۇللا ئىبنى مەسئۇدتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر سىلەردىن ئۈچ كىشى بىر يەردە بولساڭلار، بىر كىشىنى قاتماي ئىككى كىشى ئۆزئارا پىچىرلاشمىسۇن، ئۇنداق قىلىش ھەقىقەتەن ئۇچىنچى كىشىنى قايغۇغا سالىدۇ» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئابدۇررازاق، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر سىلەردىن ئۈچ كىشى بولسا، ئىككى كىشى ئۇچىنچى كىشىدىن رۇخسەت ئالماي تۇرۇپ ئۆزئارا پىچىرلاشمىسۇن. ئۇنداق قىلىش ھەقىقەتەن ئۇچىنچى كىشىنى قايغۇغا سالىدۇ». بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قِيلَ لَكُمۡ تَفَسَّحُواْ فِي ٱلۡمَجَٰلِسِ فَٱفۡسَحُواْ يَفۡسَحِ ٱللَّهُ لَكُمۡۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُواْ فَٱنشُزُواْ يَرۡفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مِنكُمۡ وَٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡعِلۡمَ دَرَجَٰتٖۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴿١١﴾

ئى مۆمىنلەر! ئەگەر (سورۇندا) بەزىلەر سىلەرگە: «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار» دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار، اللە سىلەرگە (رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى) كېڭەيتىپ بېرىدۇ، ئەگەر سىلەرگە (باشقىلارغا ئورۇن بوشىتىپ بېرىش ئۈچۈن): «ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ بېرىڭلار» دېيىلسە، ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ بېرىڭلار، اللە سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ، اللە سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن تولۇق خەۋەردار ﴿11﴾

يىغىلىشنىڭ ئەدەب ـ ئەخلاقلىرى توغرىسىدا

اللە تائالا مۆمىن بەندىلىرىگە سورۇنلارنىڭ ئەدەب ـ ئەخلاقلىرىنى تەلىم بېرىپ ۋە ئۇلارنى بىر ـ بىرگە ئورۇن بوشىتىپ بېرىشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئى مۆمىنلەر! ئەگەر (سورۇندا) بەزىلەر سىلەرگە: «ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار» دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار، اللە سىلەرگە (رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى) كېڭەيتىپ بېرىدۇ﴾** بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى، مۇكاپات ئەمەلنىڭ ئۆز تىپىدىن بولىدۇ. بۇ ھەقتە ئىمام بۇخارى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. «كىم اللە رازىلىقى ئۈچۈن مەسچىت سالسا، اللە ئۇنىڭغا جەننەتتە بىر قەسىر سالىدۇ».

ئىمام مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىم قىيىنچىلىقتا قالغان ئادەمنىڭ ئىشىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرسە، اللە ئۇنىڭ ئىشىنى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئاسانلاشتۇرۇپ بېرىدۇ. بەندە قېرىندىشىغا ياردەمچى بولىدىكەن، اللە ئۇنىڭغا ياردەمچى بولىدۇ». بۇ مەزمۇندىكى ھەدىسلەر ناھايىتى كۆپتۇر.

﴿ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار. اللە سىلەرگە (رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى) كېڭەيتىپ بېرىدۇ﴾ قەتادە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ئايەت اللە نى ياد ئېتىش سورۇنلىرى ھەققىدە نازىل بولغان. سەۋەبى مۇنداق ئىدى: ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغاندا بىرەر ئادەمنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرسە،

www.munber.org

ئورۇنلىرىدىن مىدىرلاپمۇ قويمايتتى. شۇڭا اللّٰه تائالا ئۇلارنى ئۆزئارا بىر ـ بىرىگە ئورۇن بوشىتىپ بېرىشكە بۇيرۇدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە شافىئىي ئىبنى ئۆمەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم ئۆزى ئولتۇرۇشى ئۈچۈن يەنە بىر ئادەمنى ئورنىدىن قوپۇرىۋەتمىسۇن، كەلگۈچىگە ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار، قىستاپ قويماڭلار» بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇھۇرەيرەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم ئۆزى ئولتۇرشى ئۈچۈن يەنە بىر ئادەمنى ئورنىدىن قوپۇرىۋەتمىسۇن. بەلكى ئۇنىڭغا ئورۇن چىقىرىپ بەرسۇن. اللّٰه سىلەرگە رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى كېڭەيتىپ بېرىدۇ».

ئىمام ئەھمەد بۇ ھەدىسنى مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم يەنە بىر ئادەمگە ئورنىدىن قوپۇپ بەرمىسۇن، بەلكى ئۇنىڭغا ئورۇن چىقىرىپ بەرسۇن. اللّٰه سىلەرگە رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى كېڭەيتىپ بېرىدۇ.

﴿ئەگەر (سورۇندا) بەزىلەر سىلەرگە: ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار دېسە، ئورۇن چىقىرىپ بېرىڭلار. اللّٰه سىلەرگە (رەھمىتىنى ۋە جەننىتىنى) كېڭەيتىپ بېرىدۇ﴾ بۇ ئايەت ھەققىدە ئىبنى ئابباس ھەسەنبەسرى ۋە باشقىلارنىڭ: بۇ ئايەت جەڭ مەيدانىدىكى سورۇنلاردا ئورۇن چىقىرىپ بېرىشنى كۆرسىتىدۇ، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. ئۇلار يەنە **﴿ئەگەر سىلەرگە (باشقىلارغا ئورۇن بوشىتىپ بېرىش ئۈچۈن): «ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ بېرىڭلار» ﴾** دېگەن ئايەتنى: ئۇرۇش قىلىشقا ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار، دېيىلسە. ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار دېگەنلىكتۇر، دەپ تەپسىر قىلغان.

قەتادە: **﴿ئەگەر سىلەرگە (باشقىلارغا ئورۇن بوشىتىپ بېرىش ئۈچۈن): «ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ بېرىڭلار» ﴾** دېگەن ئايەتنى: ئەگەر سىلەر ياخشى ئىش قىلىشقا چاقىرىلساڭلار، بۇ چاقىرىققا ئاۋاز قوشۇڭلار، دەپ تەپسىر قىلغان.

بىلىم ۋە بىلىملىك كىشىلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقى توغرىسىدا

﴿اللّٰه سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ، اللّٰه سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾ يەنى سىلەردىن بىرەر ئادەم سورۇنغا كەلگەن قېرىندىشىغا ئورۇن چىقىرىپ بەرسە ياكى ئۇرۇش قىلىشقا چاقىرىلغاندا چىقسا، بۇ ئۇنىڭ ھەققىگە نۇقسان يەتكۈزگەنلىك دەپ ئېتىقاد قىلىپ قالماڭلار، بەلكى ئۇ اللّٰه نىڭ دەرگاھىدا يۇقىرى مەرتىۋە ھېسابلىنىدۇ. اللّٰه تائالا ئۇنىڭ بۇ ئەمەلىنى ھەرگىز زايە قىلىۋەتمەيدۇ، ئۇنىڭ بۇ ئەمەلى ئۈچۈن ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مۇكاپات بېرىدۇ. شەك ـ شۈبھىسىزكى، كىم اللّٰه نىڭ ئەمرىگە بويسۇنىدىكەن، اللّٰه ئۇنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى كۆتۈرىدۇ. ياخشى نامىنى كىشىلەر ئارىسىغا تارقىتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللّٰه سىلەردىن ئىمان ئېيتقانلار ۋە ئىلىم بېرىلگەنلەرنى بىر قانچە دەرىجە يۇقىرى كۆتۈرىدۇ، اللّٰه سىلەرنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرىڭلاردىن تولۇق خەۋەرداردۇر﴾** يەنى يۇقىرى مەرتىۋىگە كىمنىڭ ھەقلىق ئىكەنلىكىنى، كىمنىڭ ھەقلىق ئەمەسلىكىنى اللّٰه ئوبدان بىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇتۇفەيل ئامىر ئىبنى ۋاسىلەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ناپىئى ئىبنى ئابدۇھارىس ئەسپان دېگەن يەردە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئۆمەر ناپىئىنى مەككىگە ۋالىي قىلىپ تەيىنلىگەن ئىدى. ئۆمەر ئۇنىڭغا: مەككە ئاھالىسىگە كىمنى ئورۇن باسار قىلىپ

www.munber.org

قويدۇڭ؟ دېدى. ئۇ: ئۇلارغا ئازاد قىلىنغان قۇللىرىمىزدىن ئىبنى ئەبزا دېگەن ئادەمنى ئورۇنباسار قىلىپ قويدۇم دېدى. ئۆمەر: ئۇلارغا قۇلنى ئورۇنباسار قىلىپ قويدۇڭمۇ؟ دېدى. ئۇ ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! ئۇ الله نىڭ كىتاۋى قۇرئان كەرىمنى يادا بىلىدىغان، مىراس ئىلىملىرىنى پۇختا بىلىدىغان ۋە قازىلىق قىلىدىغان ئادەمدۇر، دېدى. ئۆمەر رەزىيەالله ئەنھۇ: سىلەرنىڭ پەيغەمبىرىڭلار « شەك ـ شۈبھىسىزكى، الله بۇ كىتاب ـ قۇرئان كەرىم بىلەن بەزى قەۋملەرنىڭ مەرتىۋىسىنى يۇقىرى كۆتۈرسە، يەنە بەزى قەۋملەرنىڭ مەرتىۋىسىنى تۆۋەن قىلىدۇ » دېگەن ئەمەسمۇ؟ دېدى. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان.

* * * * * * *

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَـٰجَيۡتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَةٗۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ لَّكُمۡ
وَأَطۡهَرُۚ فَإِن لَّمۡ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٌ ١٢ ءَأَشۡفَقۡتُمۡ أَن تُقَدِّمُواْ بَيۡنَ يَدَيۡ نَجۡوَىٰكُمۡ صَدَقَٰتٖۚ
فَإِذۡ لَمۡ تَفۡعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيۡكُمۡ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ
بِمَا تَعۡمَلُونَ ١٣

ئى مۆمىنلەر! پەيغەمبەر بىلەن مەخپىي سۆزلەشمەكچى بولساڭلار، ئالدى بىلەن (يوقسۇللارغا) سەدىقە بېرىپ، ئاندىن سۆزلىشىڭلار، بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىراقتۇر ۋە پاكراقتۇر، ئەگەر (سەدىقە قىلىدىغان نەرسە) تاپالمىساڭلار (سىلەرگە گۇناھ بولمايدۇ). چۈنكى الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر[12]. (سىلەر رەسۇلۇللا بىلەن) مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقىلەر بېرىشتىن (كەمبەغەل بولۇپ قالىمىز) دەپ قورقتۇڭلارمۇ؟ سىلەر سەدىقە بەرمىدىڭلار، الله سىلەرنى ئەپۇ قىلدى، ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار، قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن الله تولۇق خەۋەرداردۇر[13].

پەيغەمبەر بىلەن مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتلەردە مۆمىن بەندىلىرىنى ئەگەر ئۇلاردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مەخپىي سۆزلەشمەكچى بولسا سەدىقە ئارقىلىق گۇناھتىن پاكلىنىش، ماللىرىنىڭ كۆپىيىشى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سۆزلىشىش سالاھىيىتىگە ئىگە بولۇش ئۈچۈن سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇيدۇ. شۇڭا الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿**بۇ سىلەر ئۈچۈن ياخشىراقتۇر ۋە پاكراقتۇر. ئەگەر (سەدىقە قىلىدىغان نەرسە) تاپالمىساڭلار**﴾ يەنى كىمكى كەمبەغەل بولغانلىقتىن سەدىقە بېرەلمىسە ﴿**(سىلەرگە گۇناھ بولمايدۇ). چۈنكى الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ شۇڭا سەدىقە بېرىشكە قادىر بولالمايدىغان ئادەمنى سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇمىدى.

﴿**(سىلەر رەسۇلۇللا بىلەن) مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقىلەر بېرىشتىن (كەمبەغەل بولۇپ قالىمىز) دەپ قورقتۇڭلارمۇ؟**﴾ يەنى پەيغەمبەر بىلەن مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقە بېرىشتىن ئىبارەت بۇ ھۆكۈمنىڭ سىلەرگە داۋاملىق پەرز بولۇپ قېلىشىدىن قورقتۇڭلارمۇ؟ ﴿**سىلەر سەدىقە بەرمىدىڭلار، الله سىلەرنى ئەپۇ قىلدى، ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، الله غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار، قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن الله تولۇق خەۋەرداردۇر**﴾ بۇ ئايەت بىلەن مەخپىي

www.munber.org

سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقە بېرىش ھۆكمى ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن بىكار قىلىندى. ئېيتىلىشىچە بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلۇشتىن ئىلگىرى ئەلى ئىبنى ئەبۇتالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن باشقا ھېچكىم بۇ ئايەتكە ئەمەل قىلىش شەرىپىگە ئىگە بولالمىغان.

ئەلى ئىبنى ئەبۇتەلھە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ﷲ تائالانىڭ ﴿**ئالدى بىلەن (پەيغەمبەر بىلەن) سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقە بېرىپ، ئاندىن سۆزلىشىڭلار**﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇ شۇنىڭ ئۈچۈنكى مۇسۇلمانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تولا سوئال سوراپ ئۇنى بىئارام قىلدى. شۇڭا ﷲ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتىش ئۈچۈن ئۇلارنى سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇدى. ئۇلار سەدىقە بېرىشكە بۇيرۇلغاندىن كېيىن كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار سوئال سوراشتىن توختاپ سەۋر قىلىشتى. شۇنىڭدىن كېيىن ﷲ تائالا ﴿**(سىلەر رەسۇلۇللا بىلەن) مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقىلەر بېرىشتىن (كەمبەغەل بولۇپ قالىمىز) دەپ قورقتۇڭلارمۇ؟ سىلەر سەدىقە بەرمىدىڭلار، ﷲ سىلەرنى ئەپۇ قىلدى، ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلىپ، ئۇلارغا ئاسانچىلىق يارىتىپ بەردى. ئۇلارنى قىيىن ئەھۋالدا قالدۇرمىدى.

ئىكرىمە ۋە ھەسەنبەسرى مۇنداق دەيدۇ: ﷲ تائالانىڭ ﴿**ئالدى بىلەن (پەيغەمبەر بىلەن) سەدىقە بېرىپ، ئاندىن سۆزلىشىڭلار**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمىنى ئۇنىڭدىن كېيىن كېلىدىغان: ﴿**(سىلەر رەسۇلۇللا بىلەن) مەخپىي سۆزلىشىشتىن ئىلگىرى سەدىقىلەر بېرىشتىن (كەمبەغەل بولۇپ قالىمىز) دەپ قورقتۇڭلارمۇ؟ سىلەر سەدىقە بەرمىدىڭلار، ﷲ سىلەرنى ئەپۇ قىلدى، ناماز ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار، ﷲ غا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىڭلار، قىلىۋاتقان ئىشىڭلاردىن ﷲ تولۇق خەۋەرداردۇر**﴾ دېگەن ئايىتىنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇردى.

سەئىد ئىبنى ئەبۇئەرۇبە قەتادە ۋە مۇقاتىل ئىبنى ھەييانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۈزۈلدۈرمەي سوئال سورىدى شۇنىڭ بىلەن ﷲ تائالا بۇ ئايەت بىلەن ئۇلارنى سوئال سوراشتىن تۈختاتتى. بىرەر ئادەمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاجىتى چۈشۈپ قالسا، ئالدى بىلەن يوقسۇللارغا سەدىقە بەرمىگىچە، ئۆزىنىڭ ھاجىتى ھەققىدە ئۇنىڭغا سۆز قىلىشقا قادىر بولالمايتتى. بۇ ئىش ئۇلارغا ئېغىر كەلدى. شۇنىڭدىن كېيىن ﷲ تائالا ﴿**ئەگەر (سەدىقە قىلىدىغان نەرسە) تاپالمىساڭلار (سىلەرگە گۇناھ بولمايدۇ). چۈنكى ﷲ ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر**﴾ دېگەن ئايەتنى نازىل قىلىپ، سەدىقە بېرىشكە نەرسە تاپالمىغان تەقدىردە سەدىقە بەرمەستىن ئۇنىڭغا سۆز قىلىشقا رۇخسەت قىلدى.

مەئمەر قەتادىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿**پەيغەمبەر بىلەن مەخپىي سۆزلەشمەكچى بولساڭلار، ئالدى بىلەن (يوقسۇللارغا) سەدىقە بېرىپ، ئاندىن سۆزلىشىڭلار**﴾ دېگەن ئايەتنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلغاندۇر، بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمى پەقەت بىر كۈنگە يەتمىگەن ئازلا ۋاقىت ئىچىدە كۈچكە ئىگە بولغان . ئابدۇررازاقمۇ مۇجاھىدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەلى: بۇ ئايەتنىڭ ھۆكمىگە مەندىن باشقا ھېچكىم ئەمەل قىلماستىن ئۇنىڭ ھۆكمى ئەمەلدىن قالدۇرۇلدى. ئۇنىڭ ھۆكمى ئازلا ۋاقىت كۈچكە ئىگە بولغان ئىدى، دېدى.

* * * * * * *

www.munber.org

۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى
ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓا۟
أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا۟ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٦﴾ لَّن تُغْنِىَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم
مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُۥ كَمَا
يَحْلِفُونَ لَكُمْ ۖ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَىْءٍ ۚ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٨﴾ ٱسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ ٱلشَّيْطَٰنُ
فَأَنسَىٰهُمْ ذِكْرَ ٱللَّهِ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ حِزْبُ ٱلشَّيْطَٰنِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱلشَّيْطَٰنِ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٩﴾

الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغان قەۋمنى ئۇلارنىڭ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟ ئۇلار سىلەرگىمۇ ۋە ئۇ قەۋمگىمۇ (يەنى يەھۇدىيلارغىمۇ) مەنسۇپ ئەمەس، ئۇلار بىلىپ تۇرۇپ يالغاندىن قەسەم ئىچىدۇ﴿14﴾. ئۇلارغا الله قاتتىق ئازاب تەييارلىدى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نىمىدېگەن يامان!﴿15﴾. ئۇلار (يالغان) قەسەملىرىنى قالقان قىلىۋالدى، كىشىلەرنى الله نىڭ يولىدىن توستى، ئۇلار خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴿16﴾. ئۇلارنىڭماللىرى ۋە باللىرى (ئۇلارغا ئاخىرەتتە بولىدىغان) الله نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى دەپئى قىلالمايدۇ، ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۇ قالغۇچىلاردۇر﴿17﴾. ئۇ كۈندە الله ئۆلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ، ئۇلار (دۇنيادىكى چاغلىرىدا «بىز مۇسۇلمانمىز» دەپ يالغاندىن) سىلەرگە قەسەم ئىچكەندەك الله غا قەسەم ئىچىدۇ، ئۇلار بۇ قەسەمنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسى بولىدۇ دەپ ئويلايدۇ، ئاگاھ بولۇڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇر﴿18﴾. ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا الله نىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى، ئۇلار شەيتاننىڭ قوشۇنىدۇر، بىلىڭلاركى، شەيتاننىڭ قوشۇنى زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴿19﴾.

مۇناپىقلارنى ئەيىبلەش توغرىسىدا

الله تائالا بۇ ئايەتتە كاپىرلارنى يوشۇرۇن ھالدا دوست تۇتقان مۇناپىقلارنى ئەيىبلەيدۇ. ئەمەلىيەتتە بولسا مۇناپىقلار كاپىرلار بىلەن بىرگە ئەمەس، مۇمىنلەر بىلەنمۇ بىرگە ئەمەس. الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿مۇناپىقلار كۇفرى بىلەن ئىمان ئارىسىدا ئارىسالدى بولۇپ تۇرىدۇ، نە ئۇلارغا، نە بۇلارغا مەنسۇب ئەمەس (يەنى مۆمىنلەرگىمۇ كاپىرلارغىمۇ مەنسۇب ئەمەس)، كىمنى الله گۇمراھ قىلغان ئىكەن، ئۇنىڭغا ھەرگىزمۇ توغرا يول تاپالمايسەن﴾[1].

﴿الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغان قەۋمنى ئۇلارنىڭ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمىدىڭمۇ؟﴾ يەنى مۇناپىقلار الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرىغان يەھۇدىيلارنى يوشۇرۇن ھالدا دوست تۇتاتتى ۋە ئۇلار بىلەن بىرگە ئىشلاردا كېلىشىم تۈزۈشۈۋالاتتى

﴿ئۇلار سىلەرگىمۇ ۋە ئۇ قەۋمگىمۇ (يەنى يەھۇدىلارغىمۇ مەنسۇپ ئەمەس)﴾ يەنى ئى مۆمىنلەر! ئەنە شۇ مۇناپىقلار ئەمەلىيەتتە سىلەردىن ئەمەس ۋە ئۆزلىرى دوست تۇتقان يەھۇدىيلەردىنمۇ ئەمەس.

[1] سۈرە نىسا 143 ـ ئايەت.

www.munber.org

﴿ئۇلار بىلىپ تۇرۇپ يالغاندىن قەسەم ئىچىدۇ﴾ يەنى مۇناپىقلار ئۆزلىرىنىڭ يالغان قەسەم قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ يالغاندىن قەسەم قىلىدۇ. مانا بۇ يالغان قەسەمنىڭ دەل ئۆزىدۇر. خۇسۇسەن ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق ئەھۋالدا قەسەم قىلىشلىرى ھەقىقەتەن لەنەتكە لايىقتۇر. بىز اللە غا سېغىنىپ مۇنداق قەسەمدىن پاناھ تىلەيمىز. شەك ـ شۈبھىسىزكى مۇناپىقلار مۆمىنلەر بىلەن ئۇچراشقاندا: ئىمان ئېيتتۇق، دەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇنىڭغا ئۆزلىرىنىڭ مۆمىن ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپ اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىشىدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار قىلغان قەسەملىرىدە ئۆزلىرىنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ. گەرچە ئۇلارنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكى ئەمەلىيەتتە ئۆيغۇن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى راست دەپ ئېتىقاد قىلمايدۇ. شۇڭا اللە تائالا ئۇلارنىڭ يالغان قەسەم قىلغانلىقىغا ۋە يالغان شاھادەت ئېيتقانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىدۇ.

﴿ئۇلارغا اللە قاتتىق ئازاب تەييارلىدى، ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرى نېمىدېگەن يامان!﴾ يەنى مۇناپىقلارنىڭ كاپىرلارنى دوست تۇتقانلىقى ۋە ئۇلار بىلەن ھەمسۆھبەت بولغانلىقى، مۆمىنلەرنى دۈشمەن تۇتقانلىقى ۋە ئۇلارنى ئالدىغانلىقىدىن ئىبارەت بۇ قەبىھ قىلمىشلىرى ئۈچۈن اللە تائالا ئۇلارغا قاتتىق ئازابنى تەييارلىدى. شۇڭا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار (يالغان) قەسەملىرىنى قالقان قىلىۋالدى، كىشىلەرنى اللە نىڭ يولىدىن توستى﴾** يەنى ئۇلار تاشقى كۆرۈنۈشتە ئىماننى ئىزھار قىلىپ دىللىرىدا كۇپۇرنى يوشۇرىدۇ، ئۆزلىرىگە يالغان قەسەمنى قالقان قىلىدى. ئۇلارنىڭ ئىشىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمەيدىغان خېلى كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار ئۇلارنى راستچىل دەپ ئويلاپ بەزى كىشىلەرنى اللە نىڭ يولىدىن توسىدىغان ئەھۋال كېلىپ چىقتى **﴿ئۇلار خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾** يەنى ئۇلار يالغان قەسەم قىلىپ كاتتا اللە نىڭ ئىسمىنى كەمسىتكەنلىكىنىڭ جازاسى ئۈچۈن خار قىلغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ.

﴿ئۇلارنىڭ ماللىرى ۋە باللىرى (ئۇلارغا ئاخىرەتتە بولىدىغان) اللە نىڭ ئازابىدىن ھېچ نەرسىنى دەپئى قىلالمايدۇ﴾ يەنى ئۇلارنىڭ ئەنە شۇ نەرسىلىرى ئۇلارغا ئازاب كەلگەندە ھېچ نەرسىنى توسۇپ قالالمايدۇ **﴿ئەنە شۇلار ئەھلى دوزاختۇر، ئۇلار دوزاختا مەڭگۈ قالغۇچىلاردۇر﴾**.

﴿ئۇ كۈندە اللە ئۇلگەنلەرنىڭ ھەممىسىنى تىرىلدۈرىدۇ﴾ يەنى قىيامەت كۈنى اللە ئۇلاردىن ھېچكىمنى قالدۇرماي ھەممىنى ھېساب ئېلىش مەيدانىغا توپلايدۇ. **﴿ئۇلار (دۇنيادىكى چاغلىرىدا «بىز مۇسۇلمانمىز» دەپ يالغاندىن) سىلەرگە قەسەم ئىچكەندەك اللە غا قەسەم ئىچىدۇ، ئۇلار بۇ قەسەمنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسى بولىدۇ دەپ ئويلايدۇ﴾** يەنى ئۇلار دۇنيادا كىشىلەرگە بىز مۇسۇلمانمىز دەپ قەسەم ئىچكىنىدەك، ئاخىرەتتىمۇ غالىب ۋە بۈيۈك اللە غا بىز توغرا يول ئۈستىدە ئىدۇق دەپ قەسەم ئىچىدۇ. چۈنكى كىم نېمە ئۈستىدە ياشىسا، شۇ نەرسە ئۈستىدە ئۆلىدۇ ۋە قىيامەت كۈنى شۇ نەرسە ئۈستىدە تىرىلدۈرىدۇ. ئۇلار ئۆزلىرىگە دۇنيادىكى چاغدا كىشىلەر ئالدىدا قىلغان قەسەملىرى مەنپەئەت يەتكۈزگەندەك قىلغان قەسەملىرىنى اللە نىڭ دەرگاھىدىمۇ ئۆزلىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ دەپ ئېتىقاد قىلىدۇ. شۇڭا ئۇلار ئۆزلىرىگە ئاشكارا ھۆكۈمنى ئىجرا قىلدۇرماقچى بولىدۇ. اللە تائالا ئۇلارنىڭ بۇ ئېتىقادىنى ئىپادىلەپ مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلار بۇ قەسەمنىڭ ئۆزلىرىگە پايدىسى بولىدۇ دەپ ئويلايدۇ﴾** يەنى ئۇلار غالىب ۋە بۈيۈك پەرۋەردىگارىغا قىلغان قەسىمنى ئۆزلىرىگە پايدىلىق دەپ قارايدۇ.

اللە تائالا بۇ ئايەتتە: **﴿ئاگاھ بولۇڭلاركى، ئۇلار ھەقىقەتەن يالغانچىلاردۇر﴾** دېيىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ يالغانچى ئىكەنلىكى ھەقىقىدىكى خەۋەرنى تېخىمۇ تەكىتلەيدۇ. ئاندىن اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: **﴿ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن شەيتان غەلىبە قىلدى، (شەيتان) ئۇلارغا اللە نىڭ زىكرىنى ئۇنتۇلدۇردى﴾** يەنى

www.munber.org

شەيتان ئۇلارنىڭ دىللىرى ئۈستىدىن غالىب كېلىپ، ئۇلارغا غالىب ۋە بۈيۈك اللە نى ئەسلەشنى ئۇنتۇلدۇردى. شەيتان كىمنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلسا ئۇ كىشى ئەنە شۇنداق قىلىدۇ.

ئىمام ئەبۇداۋۇد، ئەبۇدەرداەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر قانداق بىر شەھەر ياكى سەھرادا ناماز ئوقۇمايدىغان ئۈچ ئادەم بولسا، شەيتان ئۇلارنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە قىلغان بولىدۇ. سەن نامازنى جامائەتتىن ئايرىلماي ئوقۇغىن. شەك ـ شۈبھىسىزكى، چەتتە قالغان قوينى بۆرە يەپ كېتىدۇ».

﴿ئۇلار شەيتاننىڭ قوشۇنىدۇر﴾ يەنى شەيتانغا ئەگەشكەن ۋە اللە نى ئەسلەشنى ئۇنتۇلغان كىشىلەر شەيتاننىڭ قوشۇنىدۇر. ﴿بىلىڭلاركى شەيتاننىڭ قوشۇنى زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴾.

* * * * * * *

إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُو۟لَـٰٓئِكَ فِى ٱلْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِىٓ ۚ
إِنَّ ٱللَّهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾ لَّا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْـَٔاخِرِ يُوَآدُّونَ مَنْ حَآدَّ ٱللَّهَ
وَرَسُولَهُۥ وَلَوْ كَانُوٓا۟ ءَابَآءَهُمْ أَوْ أَبْنَآءَهُمْ أَوْ إِخْوَٰنَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ كَتَبَ فِى قُلُوبِهِمُ
ٱلْإِيمَـٰنَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ ۖ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ خَـٰلِدِينَ فِيهَا ۚ رَضِىَ ٱللَّهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ أُو۟لَـٰٓئِكَ حِزْبُ ٱللَّهِ ۚ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

شۈبھىسىزكى، اللە بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقۇچىلار ئەڭ خار ئىنسانلار قاتارىدىدۇر[20]. اللە (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، اللە ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر[21]. اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ اللە بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)، ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا اللە ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى، اللە ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، اللە ئۇلاردىن رازى بولىدۇ، اللە دىن ئۇلارمۇ مەمنۇن بولىدۇ، ئەنە شۇلار اللە نىڭ قوشۇنىدۇر، بىلىڭلاركى، اللە نىڭ قوشۇنى مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر[22].

اللە بىلەن قارشىلاشقۇچىلارنىڭ جازالىنىدىغانلىقى، غەلىبىنىڭ اللە تائالاغا ۋە پەيغەمبىرىگە مەنسۇپ ئىكەنلىكى توغرىسىدا

اللە تائالا بۇ ئايەتتە پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بىلەن قارشىلاشقۇچى كاپىرلاردىن خەۋەر بېرىپ، ئۇلار ھەقتىن داۋاملىق قاچقۇچىلاردۇر ۋە ئۇنىڭ بىلەن قارشىلاشقۇچىلاردۇر. ھىدايەت يولى بىر ياندا بولسا، ئۇلار داۋاملىق باشقا بىر ياندا بولىدۇ. شۇڭا ئۇلار ﴿ئەڭ خار ئىنسانلار قاتارىدىدۇر﴾ يەنى ئۇلار توغرا يولدىن قوغلىنىپ يىراقلاشتۇرۇلغان بەتبەختلەر بولۇپ، ئۇلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئەڭ ناچار كىشىلەردۇر.

﴿اللە (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى﴾ يەنى خىلاپلىق قىلىنمايدىغان، توسالغۇغا ئۇچرىمايدىغان ۋە ئۆزگەرتىلمەيدىغان ئەڭ دەسلەپكى كىتاب لەۋھۇلمەھپۇزدا اللە تائالا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى غەلىبە اللە تائالاغا، ئۇنىڭ كىتابىغا، پەيغەمبىرىگە ۋە

مۆمىن بەندىلىرىگە مەنسۇپتۇر، ياخشى ئاقىۋەت تەقۋادارلارغا خاستۇر، دەپ يازدى ۋە شۇنداق ھۆكۈم قىلدى.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿شەك ـ شۈبھىسىزكى، بىز پەيغەمبىرىمىزگە، مۆمىنلەرگە ھاياتىي دۇنيادا ۋە (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلار ھازىر بولىدىغان كۈندە ئەلۋەتتە ياردەم بېرىمىز. ئۇ كۈندە كاپىرلارنىڭ ئۆزرىلىرى پايدا بەرمەيدۇ، ئۇلار لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار ئاخىرەتنىڭ ئازابىغا دۇچار بولىدۇ﴾[1].

﴿الله (لەۋھۇلمەھپۇزغا): «مەن ۋە مېنىڭ پەيغەمبەرلىرىم چوقۇم غەلىبە قىلىمىز» دەپ يازدى، الله ھەقىقەتەن كۈچلۈكتۇر، غالىبتۇر﴾ يەنى كۈچلۈك ۋە غالىب الله لەۋھۇلمەھپۇزغا ئۆزىنىڭ دۈشمەنلىرى ئۈستىدىن غالىب ئىكەنلىكىنى يازدى، بۇ ئۆزگەرتىلمەس، پۇختا ھۆكۈمدۇر ۋە مۇستەھكەم بەلگىلەنگەن ئىشتۇر. دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ياخشى ئاقىۋەت ۋە غەلىبە چوقۇم مۆمىنلەرگە مەنسۇپتۇر.

مۆمىنلەرنىڭ كاپىرلارنى دوست تۇتمايدىغانلىقى توغرىسىدا

﴿اللهغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ الله بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)﴾ يەنى ئەگەر قارشىلاشقۇچىلار مۆمىنلەرنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ مۆمىنلەر ئۇلارنى دوست تۇتمايدۇ.

الله تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿مۆمىنلەر مۆمىنلەرنى قويۇپ كاپىرلارنى دوست تۇتمىسۇن، كىمكى شۇنداق قىلىدىكەن. ئۇ الله نىڭ دوستلۇقىغا ئېرىشەلمەيدۇ، ئۇلاردىن قورقۇپ دوستلۇق ئىزھار قىلىشىڭلاربۇنىڭدىن مۇستەسنا. الله سىلەرنى ئۆزىنىڭ ئازابىدىن قورقۇتىدۇ، ئاخىر قايتىدىغان جاي الله نىڭ دەرگاھىدۇر﴾[2] ﴿ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ھەممە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۇچۇن الله دىن، الله نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە الله نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، الله نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى الله نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھ قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، الله پاسىق قەۋمنى (يەنى الله نىڭ دىنىنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ»﴾[3].

سەئىد ئىبنى ئابدۇلئەزىز ۋە باشقىلار مۇنداق دەيدۇ: **﴿اللهغا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ الله بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)، ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا الله ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى، الله ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، الله ئۇلاردىن رازى بولىدۇ، الله دىن ئۇلارمۇ مەمنۇن بولىدۇ، ئەنە شۇلار الله نىڭ قوشۇنىدۇر، بىلىڭلاركى، الله نىڭ قوشۇنى مەقسەتكە**

---

[1] سۈرە غافىر 51 ــ 52 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە ئال ئىمران 28 ـ ئايەت.
[3] سۈرە تەۋبە 24 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾ دېگەن بۇ ئايەت ئەبۇئۇبەيدە ئامىر ئىبنى جەرراھ بەدرى ئۇرۇشى بولغان كۈنى ئاتىسىنى ئۆلتۈرىۋەتكەندە نازىل بولدى. شۇڭا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەاللە ئەنھۇ ئۆزىدىن كېيىنكى خەلىپىنى سايلاشنى ئۆزى بەلگىلەپ قويغان (ئەنە شۇ) ئالتە كىشىلىك مەسلىھەتچىلەر ئەزالىرىغا تاپشۇرغان چاغدا مۇنداق دېگەن: «ئەگەر ئەبۇئۇبەيدە ھايات بولىدىغان بولسا، ئەلۋەتتە، ئۇنى خەلىپە سايلاپ قالدۇرغان بولاتتىم».

بەزى تەپسىرشۇناسلار مۇنداق دەيدۇ: ﴿**ئۇلارنىڭ ئانىلىرى**﴾ دېگەن ئايەت بەدرى ئۇرۇشىدا ئاتىسىنى ئۆلتۈرىۋەتكەن ئەبۇئۇبەيدە ھەققىدە نازىل بولدى. ﴿**ئوغۇللىرى**﴾ دېگەن ئايەت شۇ كۈنى ئوغلى ئابدۇرەھماننى ئۆلتۈرمەكچى بولغان ئەبۇبەكرى سىددىق ھەققىدە نازىل بولدى. ﴿**يا قېرىنداشلىرى**﴾ دېگەن ئايەت شۇ كۈنى قېرىندىشى ئۇبەيد ئىبنى ئۇمەيرنى ئۆلتۈرىۋەتكەن مۇسئەب ئىبنى ئۇمەير ھەققىدە نازىل بولدى.

﴿**يا ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى**﴾ دېگەن ئايەت شۇ كۈنى بىر تۇغقىنىنى ئۆلتۈرىۋەتكەن ئۆمەر ھەققىدە نازىل بولدى ۋە يەنە شۇ كۈنى ئۇتبە، شەيبە ۋە ۋەلىد ئىبنى ئۇتبە قاتارلىقلارنى ئۆلتۈرىۋەتكەن ھەمزە ئەلى ۋە ئۇبەيدە ئىبنى ھارىس قاتارلىقلار ھەققىدىمۇ نازىل بولدى.

مەن (يەنى ئاپتور) مۇنداق دەپ قارايمەن: بۇ ئايەت تۆۋەندىكىلەرنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەدرى ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشكەن كاپىرلارنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش ھەققىدە مۇسۇلمانلارغا مەسلىھەت سالىدۇ. ئەبۇبەكرى سىددىق ئۇلاردىن تۆلەم ئېلىپ قويۇپ بېرىلىشىنى، ئۇلاردىن ئېلىنغان پۇل ـ مالنىڭ مۇسۇلمانلارنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈن ئىشلىتىلىشىنى مەسلىھەت بېرىپ: ئەسىرگە ئېلىنغانلار تاغىلىرىمىزنىڭ ۋە ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمىزنىڭ ئوغۇللىرىدۇر. اللە تائالا ئۇلارنى ھىدايەت قىلىپ قېلىشى مۇمكىن، دەيدۇ. ئۆمەر: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئەبۇبەكرىنىڭ سۆزىگە قوشۇلمايمەن. دىللىرىمىزدا مۇشرىكلارغا قارىتا دوستلۇقنىڭ يوقلۇقىنى اللە تائالانىڭ بىلىشى ئۈچۈن ماڭا پالانى تۇغقىنىمنى ئۆلتۈرۈشكە ئەلىگە ئەقىلنى ئۆلتۈرۈشكە ۋە پالانىغا پالانىنى ئۆلتۈرۈشكە، رۇخسەت قىلغىن، دەيدۇ.

﴿**ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا اللە ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى**﴾ يەنى كىمكى اللە بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ئەگەر ئۇ ئۇنىڭ ئاتىسى ياكى قېرىندىشى بولغان تەقدىردىمۇ دوست تۇتمايدۇ. دېگەن سۈپەت بىلەن سۈپەتلەنسە، ئەنە شۇ ئادەم اللە دىلىدا ئىماننى مەھكەم قىلغان ۋە ئۇنىڭ كۆزىگە ئىماننىڭ نۇرى بېرىلگەن ئادەمدۇر.

﴿**اللە ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، اللە ئۇلاردىن رازى بولىدۇ، اللە دىن ئۇلارمۇ مەمنۇن بولىدۇ**﴾ بۇ ئاجايىپ بىر سىردۇر. ئۇلار اللە تائالانىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنى دۈشمەن كۆرگەنلىكى ئۈچۈن اللە ئۇنىڭ بەدىلىگە ئۇلاردىن رازى بولدى ۋە ئۇلارغا مۇقىم تۇرىدىغان نازۇ ـ نېمەتلىك جەننەتنى، كاتتا بەخت ـ سائادەتنى ۋە ھەممىگە ئورتاق مەرھەمەتنى ئاتا قىلىش ئارقىلىق ئۇلارنى مەمنۇن قىلدى.

﴿**ئەنە شۇلار اللە نىڭ قوشۇنىدۇر، بىلىڭلاركى، اللە نىڭ قوشۇنى مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾ يەنى ئەنە شۇلار اللە نىڭ ھۆرمەتلىك بەندىلىرىدۇر. اللە تائالا يۇقىرىدا كاپىرلاردىن ئىبارەت شەيتان قوشۇنىنى تىلغا ئېلىپ بىلىڭلاركى، شەيتاننىڭ قوشۇنى زىيان تاتقۇچىلاردۇر، دەپ جاكارلىغان بولسا، بۇ ئايەتتە ﴿**بىلىڭلاركى، اللە نىڭ قوشۇنى مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر**﴾ دەپ مۆمىنلەرنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە مەقسەتكە يەتكۈچىلەر، بەخت ـ سائادەت ۋە غەلىبىگە ئېرىشكۈچىلەر ئىكەنلىكىنى تەنتەنىلىك جاكارلايدۇ.

www.munber.org

شـۇنىڭ بىلـەن سـۈرە مۇجادەلـەنىڭ تەپسـىرى تۈگـىدى. بۈيـۈك اللە ھەقىقەتـەن پـەزىل ۋە مـەرھەمـەت ئىگىسىدۇر.

www.munber.org